

Stockholm, 27 september 2018

Yttrande Dnr 18090

Betänkandet *Konstnär - oavsett villkor?* (SOU 2018:23)

Ref. Ku2018/00773/KO

Kungl. Musikaliska akademien (KMA) har tagit del av rubricerade betänkande och har följande synpunkter:

Uppdragets ambition att greppa över alla etablerade konstområden – inkluderande nya konstnärliga uttryck och framtidsvisioner – leder till förenklingar i betänkandet, som i sin tur medför att konstområdets egenart försvinner i generella beskrivningar där i synnerhet musikområdet hamnar i skymundan.

En ytterligare brist i utredningen är att endast några få röster från aktiva konstnärer kommer till tals och att intresseorganisationers förslag och ståndpunkter ofta lämnas utan kommentar. Akademien vill betona vikten av att detta rättas till i det fortsatta arbetet på området.

Vidare ser akademien det som problematiskt att utredningen tycks betrakta entreprenörskap och konstnärskap som synonyma. Det måste för den enskilde konstnären också i framtiden kunna vara möjligt att utöva sin konst med fullt fokus på den konstnärliga gärningen utan att det som ett krav måste ingå att satsa på att märkas och på att marknadsföra sig själv.

I övrigt har betänkandet ansatsen att ge en grundlig genomlysning av ett komplicerat och mångtydigt fält. Viktiga problemområden lyfts fram, och betänkandet innehåller förslag som framstår som både intressanta och välgrundade; exempelvis fortbildning av konstnärer, en ökad transparens i bidragsbeslutande organ och breddning av Allmänna arvsfondens område till konst och kultur.

BEGREPPSANVÄNDNING

Konst och kultur

Analysen av *konstbegreppet* är inte tillfredsställande (s. 348). Det verkar som om utredningen med (det i och för sig korrekta) påpekandet om det normativa konstbegreppet vill likställa ”konst” med ”god konst”. Men frågan är om inte mycket av bedömningsarbetet i t ex bidragsgivande kommittéer och juryer snarare handlar om att skilja ut god konst från mindre god konst än att fastställa en gräns mellan ”konst” och ”icke konst”.

Konstnär

Samlingsbegreppet *konstnär* (s. 96) förstärker intrycket av att musiken marginaliseras. Vi tror inte att det är möjligt eller önskvärt att ersätta konstnärsbegreppet, utan menar att de olika konstarternas särart tydligare borde ha synliggjorts och problematiserats.

LÄGESBESKRIVNING

Digitalisering

Akademien är inte övertygad om att verksamma musiker, skådespelare och dansare ställer sig bakom utredningens allmänt positiva hållning till digitaliseringen och dess inverkan på konsten och konstnärernas villkor (s. 17). Inte heller tror vi att digitaliseringen kommer att vara allena saliggörande för konstnärligt skapande i framtiden. Här saknas en distinktion mellan digitalisering som verktyg för produktion och tillgängliggörande och som konstnärlig förnyelse av processer och innehåll. I det sammanhanget borde utredningen tydligare ha tagit fasta på samspelet mellan ny teknik och de visioner som ligger i tidens färdriktning, parallellt med omsorg om det historiskt starka och rika kulturarv vi har att förvalta och utveckla. Här saknas mer djupgående reflektioner kring kulturarvet och utövande konstnärers (musiker, skådespelare, dansare) betydelse för att levandegöra detta (jfr s 34). Vi ifrågasätter därtill det kloka i att bygga upp en administrativ funktion med en ram på 100 miljoner kronor för genomförandet av en nationell digitaliseringsstrategi, i synnerhet om det rör sig om medel som istället kunde ha gått till utövarna, konstnärerna (s. 24).

En annan viktig fråga som kräver betydligt djupare analyser än vad som framkommer i utredningen är frågan om digitalisering i relation till urholkning av upphovsrätter. Med vetskap om hur svårt det är för upphovspersoner att idag leva på intäkter från framförda verk (ref. till diskussioner om ersättningsnivåer med mera för verk framförda Spotify, iTunes och liknande tjänster, eller allmänt genom fildelning, Epidemic Sounds avtal osv.) och med tanke på att den generella respekten för upphovsrättsligt skydd är mycket lägre nu än före digitaliseringens genombrott, bör ”digitaliseringen” som sådan beskrivas i mer komplexa termer. Vidare bör effekterna av digitaliseringen och dess konsekvenser för upphovspersonernas möjlighet att leva på sin konst tydligare lyftas fram.

Konstnärspolitik i Sverige och internationellt

Akademien menar att frågor och slutsatser kring konstnärernas arbetsmarknad, bland annat möjligheten för musiker att bo och verka i hela landet, ej är tillräckligt underbyggda. Länsmusiken, en stor aktör på den kulturella arenan, tycks helt bortglömd. Den överlägset största uppdragsgivaren hela i landet för frilansmusiker och den största konsertarrangören, Svenska kyrkan, nämns närmast i förbigående (s. 172) och lämnas sedan därhän utan vidare konsekvensanalys.

I diskussionen om glesbygd/storstad saknas i utredningen de många festivaler/sommarakademier som årligen arrangeras på mindre order runt om i landet. Kunde sådana festivaler bilda bas för en mer kontinuerlig verksamhet, som i sin tur skulle kunna ge möjlighet för konstnärer att bosätta sig och verka utanför storstadsområdena (jfr s 418)?

Jämförelsen med andra länders konstnärspolitik är alltför ytlig och ej heller robust underbyggd. Det är viktigt att vi blickar utåt internationellt för att få impulser och kunskap, och istället för att förlita oss på konsulter och ett till synes slumpmässigt urval av länder som vi jämför oss med, tar del av evidensbaserad forskning och habila utvärderingar.

KOMMENTARER TILL NÅGRA AV UTREDNINGENS FÖRSLAG

Konstnärliga produktionshus för ungdomar (s. 363f)

Det kanske viktigaste steget i en konstnärlig arbetsprocess är att resultatet blir presenterat, och att det får en publik. I det sammanhanget borde ha följt ett resonemang kring kopplingen mellan produktionshus och presentationsytor; offentliga rum och platser, stora som små, där människor kan mötas och ges möjlighet att nå ut publikt. En annan fråga är hur utredningen tänker sig produktionshusens verksamhet sett i förhållande till konstnärliga utbildningar, till exempel kulturskolorna?

Alliansmodellen för upphovsmän (s. 394f)

Akademien ser det som uteslutet att en ny allians (även om den principiella tanken är god) kan finansieras inom rådande ekonomisk ram, utan att det skulle ske på bekostnad av Musikalliansen, som själv bör ges möjlighet till fortsatt utveckling.

Stöd för ansökningsarbete i europeisk kontext

I sammanhanget ”Kreativa Europa” menar utredningen ”att det finns ett utrymme för att öka andelen svenska projekt som får stöd” (s. 382). Akademiens uppfattning när det gäller stöd för ansökningsarbete är att analyser måste göras inte bara av hur många ansökningar som inlämnats, utan även av andelen beviljade projekt i relation till antalet ansökningar från andra länder. Kort sagt: Hur kan ansökningskvaliteten förbättras och därmed antalet beviljade svenska projektansökningar ökas?

UTBILDNING

”En bedömning som förts fram till utredningen är att problemet [svenska musikers bristande konkurrenskraft i förhållande till utländska musiker] kan ha sin grund redan i den tidiga instrumentutbildningen i kulturskolan och den lärarbrist som man anser till del finns där.” (s. 358). Akademien anser att hela organisationen av undervisningen behöver ses över: exempelvis avseende mer lektionstid i grundskolan, fler välutbildade musiklärare och pedagoger från förskolenivå och genom hela grundskolan, och vikten av att möjliggöra någon form av ”elitsatsning” av högskoleförberedande karaktär för särskilt begåvade och intresserade elever. Här instämmer akademien med Svensk Scenkonsts påpekande att konstnärliga yrken som musiker och dansare kräver en kvalificerad utbildning från tidiga år. Om inte kulturskolan tar sitt ansvar för utbildningen av särskilt begåvade elever, blir det främst barn med resursstarka föräldrar som får möjlighet att utveckla sin talang. Beträffande åtgärder mot snedrekrytering: Varför nämns inte exempelvis El Sistema (t.ex. projektet Side-by-side i Hammarkullen) i detta sammanhang?

Liksom i vårt remissvar till betänkandet ”En inkluderande kulturskola på egen grund” (2016:69), vill akademien framhålla att konst och kultur inte endast bör vara kulturskolans utbildningsansvar, utan en viktig angelägenhet för hela grundskolan. Den urholkning och nedmontering av konsten och kulturen i Sveriges grundskolor och gymnasier som nu sker rimmar illa med de framtidsvisioner för konsten som torgförs i denna utredning (s. 349).

Fortbildning av konstnärer

Akademien välkomnar att utredningen belyser problemet med fortbildning för yrkesverksamma konstnärer och de hinder som idag finns för detta pga. högskolornas resurstilldelningssystem. Fortbildningen bör i först hand organiseras av högskolorna, men gärna i samverkan med de aktörer som nämns på s. 368.

Konstnärlig forskarutbildning

Beskrivningen av konstnärlig forskarutbildning (s. 84) är ofullständig. Konstnärliga examina på forskarnivå finns sedan 2010, men det betyder inte att forskarutbildning med konstnärliga förtecken, dvs, där hög konstnärlig kompetens är ett villkor för antagning, har saknats dessförinnan; redan 1977 inrättades en konstnärligt-kreativ variant av forskarutbildningen i musikvetenskap vid Göteborgs universitet, och forskarutbildning i flera konstnärliga ämnen startade 2001 vid Göteborgs och Lunds universitet och i musik (musikalisk gestaltning) 2004 vid Luleå tekniska universitet. Än idag kan forskarutbildning i konstnärliga ämnen leda till generell doktorsexamen vid Göteborgs universitet och Luleå tekniska universitet.

ARBETSMARKNAD OCH EKONOMI

På flera ställen i utredningen (t.ex. s. 122, 189, 255, 354) behandlas konstnärernas arbetsmarknad och ekonomiska situation: deras inkomsttrygghet, pensioner m.m. Utredningen lyfter fram möjligheten för konstnärer att kombinera sin konstnärliga verksamhet med andra arbetsuppgifter. Här saknas dock en djupare konsekvensanalys som även lyfter fram problem och svårigheter med den typen av lösningar.

Akademien skulle också välkomna om de delar av betänkandet som belyser konstnärernas ekonomiska situation kunde ”kokas ned” och kompletteras för att ge studenter (musiker, dansare, bildkonstnärer m.fl.) och utbildningsanordnare vid högskolor specifik information om arbetsläge, inkomst, pension och prognoser för framtiden, så att berörda kategorier är så väl informerade som möjligt om hur framtiden kan se ut.

KONSTENS POLITISERING OCH BIDRAGSPROBLEMATIKEN

Uttrycket ”armlängds avstånd” som karaktärisering av politikernas relation till den konstupövning som stöds av det offentliga är inte tydligt definierat. Många musiker och deras uppdragsgivare upplever att politiska direktiv genomsyrar och påverkar ansökningsförfarandet i alltför hög grad. Även friare ansökningsprocesser måste finnas.

Gällande utredningens konsekvensbeskrivning fäster vi oss vid följande:

Ett alternativ som innebär att det konstnärspolitiska systemet med bidrag, stipendier och ersättningar skulle minska kraftigt eller upphöra helt, skulle därför med största sannolikhet innebära att trycket på andra samhällssystem, som t.ex. arbetsmarknadspolitik, försörjningsstödet m.m. skulle öka i motsvarande grad (s. 470).

Utredningen verkar dra slutsatsen att musikernas ökade användning av a-kassa under 1990-talet nu är löst eftersom den inte finns mer. Så är det förstås inte, utan många frilansande musiker har funnit andra arbeten, och som nämns fått anställning i Musikalliansen eller liknande. Problemet med undersysselsättning hos frilansmusiker är troligtvis inte så begränsat som man vill göra gällande, och borde underbyggas med statistik.

Susanne Rydén
Preses

Fredrik Wetterqvist
Ständig sekreterare